

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

«До друку та в світ дозволяю»

проректор з наукової, інноваційної
і міжнародної діяльності
професор С. В. Бережна

Рядинська І.А.

***ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
Методичні рекомендації
для студентів факультету початкового навчання щодо
викладання економіки школярам молодшого шкільного віку***

Затверджено редакційно-видавничою
радою Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
протокол № 7 від 11.11.2021

Харків – 2021

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Рядинська І.А.

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

***Методичні рекомендації
для студентів факультету початкового навчання щодо
викладання економіки школярам молодшого шкільного віку***

Харків – 2021

УДК 330.1(072)

Укладач: Рядинська І.А.

Рецензенти:

Шиловцева Н.В. – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Осьмірко І.В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Методичні рекомендації. Основи економічної теорії : Метод. реком. для студ. фак. почат. навч. щодо викл. екон. школярам молодшого шкільн. віку. – Х. : ХНПУ, 2021. – 26 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 7 від 11.11.2021

Видано за рахунок укладача

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
© Рядинська І.А.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи економічної теорії» є формування у студентів системи економічних знань щодо основних явищ та процесів, що мають місце в сучасній економіці, формуванні економічного мислення, яке є основою ефективної професійної діяльності в майбутньому, розвитку практичних навичок, необхідних майбутнім фахівцям у всіх сферах життєдіяльності, отриманні базових знань, які дозволяють аналізувати та оцінювати різноманітні економічні ситуації і приймати самостійні раціональні рішення.

Завдання вивчення навчальної дисципліни «Основи економічної теорії» полягають у формуванні знань студентів щодо: глибокого розуміння студентами законів і категорій цієї науки, закономірностей функціонування та розвитку економічних систем, сутності ринкової економіки, способів й методів ефективного використання обмежених економічних ресурсів і проблем, пов'язаних з переходом українського суспільства до соціально-орієнтованої ринкової економіки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: основні етапи становлення та розвитку економічної теорії як науки; сучасну теорію виробництва та його фактори; причини виникнення товарного виробництва; економічний зміст власності, її типи, форми та шляхи трансформації; соціально-економічні відносини у суспільстві та їх особливості у різних економічних системах; причинно-наслідкові зв'язки, які відображають економічні закони: закони грошового обігу, закони попиту та пропозиції, закон вартості та інші; основні закономірності ринкової економіки; механізми функціонування різних видів ринків; основи підприємництва, стратегію і тактику фірми в ринкових умовах; основні результати й показники макроекономіки; загальні основи функціонування кредитно-банківської та фінансової систем; підходи до державного регулювання економіки, його методи та інструменти; напрямки реформування соціально-економічних відносин в Україні; основні форми міжнародних економічних відносин та ін.;

вміти: здійснювати порівняльний аналіз економічних систем; розраховувати основні показники економічної та соціальної ефективності суспільного виробництва; пояснювати механізм встановлення ринкових цін і ринкової рівноваги; розраховувати основні види доходів суб'єктів у ринковій економіці та основні макроекономічні показники; аналізувати програми макроекономічного розвитку країни; пояснювати механізм впливу на економіку фіскальної та монетарної політики держави; розробляти рекомендації з приводу підвищення дієвості економічної політики держави в Україні, підвищення ефективності використання ресурсів, зростання продуктивності суспільної праці, розвитку НТП тощо.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ

Найменування тем навчальної дисципліни	Всього годин	Розподіл навчального часу за видами занять		
		лекції	практичні, семінарські	самостійна робота
Модуль 1. Загальні засади економічної теорії та основи мікроекономіки	40	5	10	25
Тема 1.1. Економічна теорія як наука та її еволюція	6	1	1	4
Тема 1.2. Форми організації суспільного виробництва	5	-	1	4
Тема 1.3. Економічні відносини власності та економічні системи	7	1	2	4
Тема 1.4. Загальна характеристика ринкової системи	8	2	2	4
Тема 1.5. Механізм функціонування ринку досконалої конкуренції	6	-	2	4
Тема 1.6. Економічна поведінка суб'єктів ринку. Підприємство і підприємництво	8	1	2	5
Модуль 2. Теоретичні основи макроекономіки	50	5	10	35
Тема 2.1. Національна економіка: цілі та результати. Рівновага національної економіки.	10	2	2	6
Тема 2.2. Макроекономічна нестабільність: циклічність, безробіття, інфляція	8	-	2	6
Тема 2.3. Економічне зростання: поняття, фактори, типи	6	-	1	5
Тема 2.4. Роль держави в макроекономічному регулюванні економіки	10	2	2	6
Тема 2.5. Грошово-кредитна система та монетарна політика	9	1	2	6
Тема 2.6. Світове господарство: основні риси та тенденції розвитку	7	-	1	6
Всього годин:	90	10	20	60

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні засади економічної теорії та основи мікроекономіки

Тема 1.1. Економічна теорія як наука та її еволюція

Зародження та виникнення економічних знань. Етапи історичного розвитку економічної теорії. Основні напрями зарубіжної економічної науки: меркантилізм, фізіократи, класична школа, маржиналізм, утопічний соціалізм, марксизм, неокласичні ідеї, кейнсіанство, неокейнсіанство, посткейнсіанство, монетаризм, інституціоналізм. Теоретичні дослідження українських економістів.

Предмет економічної теорії та її складові. Повсякденний та науковий погляд на економіку. Економічні явища та економічні відносини. Економічні категорії. Місце та роль людини в економічному житті. Економічні інтереси – рушійна сила соціально-економічного розвитку. Три основні питання економіки. Економічні потреби. Обмеженість ресурсів та безмежність потреб. Економічні закони та їх об'єктивний характер. Економічні суперечності.

Методи дослідження економічної теорії. Функції економічної теорії. Економічна теорія в системі економічних наук. Економічна теорія та економічна політика. Основні напрями формування економічного мислення в умовах переходу до ринку.

Тема 1.2. Форми організації суспільного виробництва

Зміст та структура суспільного виробництва. Роль виробництва в розвитку суспільства. Види суспільного виробництва. Відтворення та його типи. Фактори виробництва та їх поєднання. Виробнича функція. Закон спадної граничної продуктивності. Виробничі можливості в економічній системі та проблема вибору. Крива виробничих можливостей. Ефективність виробництва та її показники.

Натуральне господарство та його характеристика. Натуральний продукт. Умови виникнення товарного господарства та його загальна характеристика. Види товарного виробництва. Товар та його властивості. Теорії вартості товару (трудова, факторів виробництва, граничної корисності, попиту та пропозиції та ін.).

Виникнення, сутність та функції грошей. Еволюція грошей. Теорія грошей та грошового обігу. Система економічних законів товарного виробництва. Закон вартості та його роль у розвитку товарного виробництва.

Тема 1.3. Економічні відносини власності та економічні системи

Економічний зміст власності та її структура. Суб'єкти та об'єкти власності. Економічні та юридичні відносини власності та їх взаємозв'язок. Володіння, розпорядження та користування. Право власності. Історичні типи власності. Форми власності. Приватна власність та її види. Суспільна власність і її види.

Сучасні тенденції розвитку відносин власності. Основні напрями роздержавлення та приватизації в Україні. Етапи приватизації в Україні.

Економічні системи, їх сутність, структура та принципи класифікації. Механізм функціонування традиційної економічної системи. Ознаки адміністративно-командної економіки як системи. Ринкова економіка як система. Основні риси ринкової економіки, її

переваги та недоліки. Змішана економіка, її основні риси та моделі. Особливості перехідної економіки сучасної України.

Тема 1.4. Загальна характеристика ринкової системи

Ринок, умови його виникнення та історичні етапи розвитку. Функції ринку. Види ринків та їх взаємозв'язок. Суб'єкти ринкової економіки. Формування ринкового механізму. Сегментація ринку. Ринкова інфраструктура, її елементи та роль у розвитку економіки України. Основні напрями становлення ринкової інфраструктури в Україні.

Конкуренція – основа ринку. Види конкуренції. Типи ринкових структур в умовах недосконалої конкуренції. Види монополій. Чиста монополія та її особливості. Монополістична конкуренція: характерні риси, особливості продукту, цінові та нецінові форми боротьби. Олігополія: характерні риси, види. Особливості ціноутворення в умовах недосконалої конкуренції. Особливості монополізації української економіки. Захист державою конкуренції. Антимонопольне законодавство України.

Ринки факторів виробництва. Ринок капіталу. Трактовка капіталу різними економічними школами. Кругообіг капіталу. Основний та оборотний капітал. Фізичний та моральний знос капіталу. Амортизація. Показники ефективного використання основного та оборотного капіталу. Ринок праці. Монопсонія та олігопсонія на ринку праці. Функції ринку праці. Сутність заробітної плати, її види та системи. Формування ринку праці в Україні. Ринок землі. Рентні відносини та форми земельної ренти. Земельна рента та орендна плата. Ціна землі. Економічна оцінка землі. Особливості переходу до ринкових відносин в аграрному секторі України.

Тема 1.5. Механізм функціонування ринку досконалої конкуренції

Основні елементи ринку досконалої конкуренції. Сутність попиту. Закон попиту. Крива попиту. Цінові та нецінові детермінанти попиту. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Графічний, табличний і аналітичний способи відображення закону пропозиції. Діалектичний взаємозв'язок попиту і пропозиції. Ціна рівноваги. Коливання цін. Механізм взаємодії факторів, що визначають коливання ринкових цін.

Еластичність попиту та пропозиції. Коефіцієнти еластичності попиту та пропозиції. Фактори еластичності попиту та пропозиції. Особливості еластичності попиту та пропозиції освітніх послуг.

Тема 1.6. Економічна поведінка суб'єктів ринку.

Підприємство і підприємництво

Передумови раціональної поведінки споживача. Загальна та гранична корисність. Закон спадної граничної корисності. Криві байдужості та їхні властивості. Бюджетне обмеження і бюджетна лінія. Рівновага споживача. Правило максимізації корисності.

Витрати виробництва та їх види: зовнішні, внутрішні, постійні, змінні. Загальні, середні та граничні витрати виробництва. Трансакційні витрати виробництва. Собівартість товару, її структура та шляхи зниження. Вартісна структура продукту.

Доход фірми та його види: валовий, середній, граничний. Прибуток фірми та його види: економічний, бухгалтерський, балансовий та чистий. Норма прибутку. Стратегія фірми на максимізацію прибутку. Економія від масштабу. Ціна, її сутність та значення для успішної роботи підприємства.

Сутність та функції підприємництва. Види підприємництва. Основні напрями розвитку різноманітних форм підприємницької діяльності в Україні.

Поняття підприємства (фірми, корпорації). Організаційно-правові форми підприємств у ринковій економіці. Основні види ринкової стратегії та тактики фірми. Головні цілі та завдання управління фірмою. Сучасний менеджмент та його функції. Маркетинг. Об'єкти маркетингових досліджень. Товарна, цінова, комунікаційна та збутова політика фірми. Проблеми розвитку підприємств в Україні.

Модуль 2. Теоретичні основи макроекономіки

Тема 2.1. Національна економіка: цілі та результати.

Рівновага національної економіки

Макроекономіка: об'єкт дослідження, основні проблеми, зв'язок із мікроекономікою. Основні школи в макроекономіці. Цілі, структура і фактори розвитку національної економіки. Загальні та кінцеві результати функціонування національної економіки. Сукупний суспільний продукт, валовий національний продукт та способи їх визначення. Валовий внутрішній продукт. Національне багатство. Національний дохід – виробництво, розподіл, перерозподіл та споживання. Система національних рахунків.

Сукупний попит і його фактори. Сукупна пропозиція і її фактори. Аналіз кривої сукупної пропозиції. Макроекономічна рівновага. Рівноважний рівень реального ВВП і рівноважний рівень цін. Макроекономічна модель кругообігу ресурсів товару і доходів у ринковій економіці. Споживання, заощадження та їх взаємозв'язок. Функціональна роль інвестицій. Споживання, заощадження, інвестиції та макроекономічна рівновага. Теорія мультиплікатора.

Тема 2.2. Макроекономічна нестабільність: циклічність, безробіття, інфляція

Циклічність як загальна форма економічної динаміки. Основні характеристики фаз циклу. Причини та тривалість економічних циклів. Класифікація та періодичність криз. Прогнозування економічної активності. Особливості економічної кризи в Україні та шляхи її подолання.

Концепції зайнятості в економіці. Безробіття та його види. Проблема прихованого безробіття в Україні. Соціально-економічні наслідки безробіття. Залежність між рівнем безробіття і обсягом ВВП (закон А. Оукена). Залежність між рівнем безробіття та інфляції (крива А. Філіпса). Особливості сучасної політики зайнятості в Україні.

Інфляція: сутність, причини виникнення, основні види. Інфляція попиту та пропозиції. Механізм розвитку інфляції. Показники виміру інфляції. Дефляція. Соціально-економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.

Тема 2.3. Економічне зростання: поняття, фактори, типи

Економічне зростання: поняття, підходи та аналіз. Цілі, ефективність та якість економічного зростання. Фактори економічного зростання. Екстенсивний та інтенсивний типи економічного зростання. Типи науково-технічного прогресу. Основні моделі економічного зростання. Неокласична модель економічного зростання. Кейнсіанська модель економічного зростання. Концепції стадій економічного зростання. Регулювання економічного зростання і структурні зміни в економічному розвитку.

Тема 2.4. Роль держави в макроекономічному регулюванні економіки

Економічна роль держави. Неспроможність ринку як регулятора економічних відносин та функції держави. Державна власність і державний сектор економіки. Еволюція поглядів на економічну роль держави в ринковій економіці. Економічна політика та державне регулювання економіки: сутність, моделі, функції. Форми, методи та межі державного регулювання економіки. Кейнсіанська та неокласична моделі державного регулювання економіки. Особливості державного регулювання економіки України.

Сутність та функції фінансів. Суб'єкти фінансових відносин. Структура фінансової системи. Державний бюджет і його місце в фінансовій системі. Економічні основи формування прибутків бюджету.

Аналіз бюджетного дефіциту України та розвинених країн. Проблеми збалансованої політики. Урядові витрати і сукупний попит. Державний борг, його види, причини виникнення та способи мінімізації.

Податки та податкова політика. Крива Лаффера. Податкова система України.

Необхідність реформування фінансової системи України.

Тема 2.5. Грошово-кредитна система та монетарна політика

Ринок грошей. Попит на гроші та його елементи. Пропозиція грошей. Поняття грошових агрегатів. Фактори, що впливають на зміну рівноваги на грошовому ринку.

Банківська система. Національний банк, його функції та інструменти регулювання грошового обігу. Комерційні банки, їх види та основні операції. Фактори, що визначають динаміку руху грошової маси. Позичковий процент. Кредит і його форми. Кредитна система, її функції та структура в ринковій економіці. Кредитна система України.

Фіктивний капітал. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та механізм її діяльності. Курс цінних паперів. Вплив держави на функціонування ринку цінних паперів.

Макрорегулювання грошово-кредитної системи.

Тема 2.6. Світове господарство: основні риси та тенденції розвитку

Світове господарство, його об'єктивні риси та етапи становлення. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація виробництва. Світова інфраструктура. Формування інтернаціональних витрат виробництва. Порівняльні витрати та міжнародний обмін. Теорія порівняльних переваг та її сучасні інтерпретації.

Міжнародні економічні відносини, їх зміст та еволюція. Взаємозв'язок внутрішніх та міжнародних відносин. Міжнародна інтеграція та її форми. Роль міжнародної торгівлі в економічному розвитку країни. Участь України в міжнародній торгівлі. Міжнародна міграція капіталів та її форми. Транснаціональний капітал. Світовий ринок позичкових капіталів. Світовий кредит та його форми. Міжнародна міграція робочої сили, її особливості, форми, масштаби в сучасних умовах.

Міжнародна валютно-фінансова система. Етапи розвитку міжнародної валютної системи. Європейська валютна система. Міжнародний валютний фонд та його функції. Валютна політика України.

Приклад розробки уроку економіки (фінансової грамотності) для дітей молодшого шкільного року.

Тема: Що такі гроші і звідки вони взялися.

Подивися на ці дивні кам'яні кола з острова Яп, що у Тихому океані.

Як ти гадаєш, що це таке?

Кільця для намиста велетні?

Ні!

Колеса від первісного танка?

Теж немає!

А може це компакт-диски стародавніх інопланетян? І знову повз! Ні за що не здогадаєшся! Це... гроші.

Так, так, гроші бувають і такими величезними - швидше, це вже гроші!

А ще грошима бувають пір'я та цвяхи, а ще... Стоп! Не поспішатимемо. Давайте про все по порядку.

Отже, поговоримо про те, що таке гроші, які вони бувають і звідки взялися.

1. Поява обміну товарів

Давним-давно, коли люди полювали на мамонтів, ніяких грошей не було. Та вони їм не потрібні були. У людей все було спільне, жили вони в печерах, їжу отримували від природи – полювали чи збирали плоди. А більше їм нічого не потрібно. Але час минав, люди вибралися з печер і почали жити окремими племенами. Вони навчилися виготовляти списи та сокири, одяг та посуд, будувати будинки та робити багато різних корисних речей. До того ж, вони стали частіше зустрічатися з людьми з інших племен. І тут з'ясувалося, що в одному племені краще робили щось одне, а в іншому інше. Уяви, наприклад, що ти – мисливець із племені мумба-юмба. Ти найкраще вмієш ловити рибу в річці. Щойно ти впіймав здоровенну рибину і крокуєш стежкою. А назустріч тобі йде людина із сусіднього племені у-гу-гу. Він найкраще вміє робити зброю і саме несе нову цибулю і стріли. Тобі дуже сподобалася його цибуля, а йому – твоя риба. Що ви тоді зробите? Правильно! Ви обмінюєтеся: ти йому даси рибу, а він тобі – лук зі стрілами.

Так люди почали обмінювати щось своє: речі, їжу тощо – на те, що їм було потрібно. Те, що пропонують для обміну, називається **товаром**. Але тут виникла інша проблема. Пояснимо знову на прикладі. Припустимо, ти знову йдеш стежкою вже з іншою рибою, а назустріч – знову та сама людина з племені у-гу-гу з новенькою цибулею. Він встиг зголодніти і знову хоче обміняти свою цибулю на твою рибу. Але цибуля ж у тебе є, ти ж отримав її минулого разу. Зате тобі потрібне нове намисто з ведмежих зубів, яке робить одна дівчинка з племені хрум-хрум.

Що залишається робити голодному бідолаху з цибулею? Бігти до цієї дівчинки і пропонувати поміняти цибулю на намисто, щоб потім обміняти її на рибу. А раптом їй не потрібна цибуля, а треба щось інше? Що ж, бігти до когось ще? Так можна і з голоду померти.

2. Перші гроші

Такі складні ситуації виникали досить часто. І тоді люди додумалися використовувати при обміні товари, які потрібні всім, довго зберігаються і не псуються (твоя риба для цього не годиться) і є досить цінними. Такі зручні для обміну товари називаються **грошима**. Кожен народ мав свої гроші. Так, в Ефіопії (це така країна в Африці) довгий час як гроші використовували невеликі плиточки із солі.

Сіль потрібна кожному, а дістати її було важко - ось і домовилися ефіопи вважати ці плитки грошима. Якби, наприклад, попередня сценка відбулася в Ефіопії, ти відразу сказав би хлопцеві з цибулею, що цибуля тобі не потрібна, а свою рибу ти готовий віддати за дві плитки солі. Якби його це влаштувало, він би віддав тобі два «соляні» грошики і отримав би твою рибу. А ти пішов би купувати на них намисто у дівчинки. Можливо, їх вистачило б, а може, тобі довелося б додати ще кілька плиток солі.

Завдання з блокноту

Подивися на цю картинку і скажи: скільки «соляних» грошей (плиток солі) тобі доведеться додати, щоб купити намисто у дівчинки? І скільки риби довелося б для цього зловити?

А ось інші приклади незвичайних грошей.

На островах Санта-Крус грошима служило довге червоне пір'я. А в Індії тисячу років тому грошима були гарні мушлі.

Деся як гроші використовували шкурки цінних звірів, деся – залізні цвяхи та сокири, а деся – навіть шерсть слона! Ну, а про кам'яні гроші з острова Яп ми вже говорили. Забирати ці величезні кам'яні кола із собою було неможливо, тому при купівлі товару на них просто писали ім'я нового власника. Але у всіх випадках грошима служили товари, які добре обмінювалися. У такому разі кажуть, що ці товари мають високу **ліквідність**. Чим потрібніший всім товар, тим вища його ліквідність. Отже, гроші – товар із найвищою ліквідністю. Якщо ми віддаємо свій товар за гроші, ми його продаємо. А якщо, навпаки, віддаємо гроші, а натомість отримуємо потрібний товар, то купуємо його.

3. Монети

Отже, як з'явилися перші гроші, ми з вами вже розібралися. А що було далі? А далі було ось що. Люди стали подорожувати, їздити в інші місця та до інших народів. Вони привозили на продаж свої товари, а купівлі чужих товарів – свої гроші. І раптом з'ясувалося, що їхні гроші там не цінуються. Уяви, що ти живеш на тому самому острові Яп і в якийсь момент вирішуєш побачити світ і купити щось в інших країнах. Ти насилу зачухеш свої величезні кам'яні гроші на корабель і вирушаєш у дорогу. І якщо судно не потоне від такої ваги, то після довгого плавання ти дістанешся, наприклад, до індіанців, які живуть на холодній Алясці. Тобі хочеться купити в одного з них спис, і ти пропонуєш придбати його за один твій яповський гріш - здоровене кам'яне кільце, яке важить, як корова.

«А навіщо мені ця кам'яна махина? – дивується індіанець. – Мені це не потрібно". І повертаєшся ти додому без списа...

А наступного року припливає до тебе той самий індіанець зі своїми грошима, якими у його народу є хутрянні шкірки. Він бачить у тебе хорошу сокиру і пропонує купити її за два свої грошики, тобто за дві шкірки. «А навіщо мені? - Відповідаєш ти. – У нас тут завжди тепло, і хутро нам не потрібне». І індіанець теж спливає ні з чим.

Для того, щоб такого більше не траплялося, люди почали шукати товар, який цінувався б усюди. Найкраще для цього підійшли дорогоцінні метали – золото та срібло. І це не дивно – вони красиві та міцні, не іржавіють та не псуються, зустрічаються рідко. Вони ідеально підходять для виготовлення усіляких прикрас, каблучок, корон та інших дорогих виробів.

Перші золоті та срібні гроші були у вигляді злитків – невеликих цеглинок різного розміру та маси, що було незручно – їх доводилося весь час зважувати. Тому зливки почали рубати на дрібніші шматочки. Їх зважували та позначали тавром із зазначенням ваги, щоб під час торгівлі не гаяти часу на зважування та не помилитися. Пізніше на ці золоті чи срібні шматочки стали наносити написи та картинки – назву країни чи міста, портрет короля чи герб. Це й були перші монети, які згодом стали робити круглими.

Перші круглі монети з'явилися дуже давно – дві з лишком тисячі років тому – у Лідії (була така країна на території сучасної Туреччини). А саме слово «монета» вигадали жителі Стародавнього Риму. До речі, саме у Римі був знаменитий правитель Юлій Цезар, від імені якого відбулося інше відоме слово – цар.

До нашого часу дійшло багато старовинних монет із різних країн. Ось як, наприклад, виглядає срібна римська монета денарій часів Цезаря.

А це вже золота римська монета ауреус – їй майже дві тисячі років.

Купувати і продавати товари за допомогою монет стало набагато зручніше, ніж за допомогою якогось там пир'я або, скажімо, черепашок. Тому поступово монети поширилися у всьому світі і використовуються досі. Людство змінювалось, і монети змінювалися разом із ним. Товарів ставало дедалі більше, і треба було дедалі більше грошей. А золота та срібла не так уже й багато. До того ж, монети з цих дорогоцінних металів дорогі, і купувати на них щось дешеве, скажімо яблуко або кухоль молока, незручно. Тому дуже скоро люди стали робити монети з більш дешевих металів та сплавів – міді, бронзи, чавуну тощо.

На одній із давніх китайських чавунних монет дірка в центрі була зроблена спеціально, щоб кілька таких монет нанизувати на мотузку.

Це цікаво!

За старих часів на Русі однією з найдрібніших малоцінних монет був гріш - монета 2 копійки. Тому про дуже бідну людину говорили, що в неї немає ані гроша за душею. А про те, що нікуди не годиться або зовсім не має цінності, говорили: ламаного гроша не варте. І правда, якщо малоцінний гріш погнути, зіпсувати або розламати на частини, він точно нічого не коштуватиме.

З тих давніх-давен які тільки монети не випускалися – великі та маленькі, красиві та не дуже, квадратні та трикутні!

Були навіть монета-трансформер і монета-головоломка, що говорить монета і монета-дзига – всього і не перерахувати!

Ми ще обов'язково поговоримо про стародавні монети, а поки що розповімо про дві дивовижні сучасні монети.

Перша – одна з найменших у світі золотих монет – випущена у невеликій країні Палау. Вона має форму квітки конюшини, що рідко зустрічається, з чотирма пелюстками і, кажуть, приносить удачу. Жителі Палау вірять, що якщо носити цю чарівну монетку із собою, то в житті обов'язково пощастить.

А гігантська австралійська золота монета «Кенгуру» точно найбільша і найдорожча у світі! Цей монетний велетень важить понад тисячу кілограмів і коштує кілька мільйонів доларів!

4. Паперові гроші

Ну а як і де з'явилися паперові гроші? Перші паперові гроші виникли на батьківщині паперу – у Китаї приблизно тисячу років тому. У той час там у ході були чавунні та бронзові монети з діркою, про які ми щойно говорили. Багатим людям доводилося всюди носити із собою важкі намисто з таких монет.

Це було дуже незручно. І тоді вони додумалися залишати їх на зберігання у купців або ще в когось (приблизно так, як здають валізи та сумки в камеру схову на вокзалі), а натомість отримувати спеціальну розписку, тобто папір із підписом та печаткою.

Потім можна було будь-коли прийти в цю «камеру зберігання грошей», показати розписку і взяти всі свої гроші або їхню частину назад. Це було дуже зручно, і незабаром такі розписки почав випускати уряд Китаю. Так з'явилися перші паперові гроші.

Їх називали літаючими, тому що вони були набагато легші за намисто з металевих монет, що важили часом кілька кілограмів. Через деякий час паперові гроші почали випускати і в інших країнах. Паперові гроші називаються також банкнотами чи купюрами.

Ось, наприклад, старовинна банкнота – 5 доларів США. Сто років тому її можна було обміняти на срібний злиток.

А це вже сучасна банкнота 10 тисяч франків із Французької Полінезії, загубленої у Тихому океані. Нещодавно ця банкнота була визнана однією з найкрасивіших у світі.

Запитання та завдання

1. Що таке товар? Наведи приклади.
2. Що таке гроші? Якими були гроші раніше, до появи монет?
3. Чи може бути вода грошима? Поясни свою відповідь.
4. Як ти вважаєш, чому в давнину не робили монети з дерева?
5. Уяви, що ти потрапив на безлюдний острів. Що б ти взяв із собою:
 - а) намет; б) телевізор; в) 100 тисяч рублів? Дозволяється взяти тільки щось одне зі списку.
6. Чому золото та срібло виявилися дуже зручним матеріалом для грошей?
7. Дорогоцінне каміння теж дороге, рідкісне і красиве, як золото і срібло. Чому ж їх не стали використовувати як гроші?

Тест

1. Розташуйте по порядку дії, які треба зробити, купуючи в супермаркеті. Відповіді впишіть у таблицю.

- А. Викласти продукти із візка.
- Б. Отримати здачу.
- В. Перевірити термін придатності.
- Р. Вибрати продукти.
- Д. Перевірити чек.
- Е. Сплатити покупки.
- Є. Зайняти чергу в касу.
- Ж. Взяти візок.

1	2	3	4	5	6	7	8

2. Знайдіть одне зайве слово, яке має інше значення. Дайте загальну назву слів, що залишилися.

Продукти, одяг, взуття, зв'язок, іграшки, машина, телефон, телевізор.

3. Вкажіть, у яких випадках гроші виконують функції засобу обміну (а), міри цінності (б) та кошти платежу (в). При обміні ми віддаємо гроші та отримуємо товар чи послугу. Якщо бачимо число, що означає ціну товару, то гроші є мірою цінності. При платежі ми отримуємо гроші або тільки віддаємо, нічого не отримуючи натомість, наприклад, повертаючи борги або сплачуючи податки.

- Мама купила цукерки. (...)
- Папа сплатив штраф. (...)
- Митя купив квиток та їде на трамваї. (...)
- Маша знає, що книга коштує 100 грн. (...)
- Ілля сплатив податки. (...)
- Поля побачила, що ціни на взуття зменшились. (...)
- Дідусь купив фотоапарат. (...)

											1					
					4											3
											2					
										5						
		6														
					7											
8																

- 1. Вказує на кількість грошей, які потрібно витратити, щоб придбати цей товар.
- 2. Він позначений на кожній монеті та купюрі.
- 3. Міра ваги дорогоцінного каміння.
- 4. Діяльність людей, яку ми готові платити.

5. Повернення грошей, якщо ви дали суму більшу, ніж коштують товар чи послуга.
6. Паперові гроші, що їх друкує Центральний банк.
7. Те, на що обмінюються товари та послуги.
8. Металеві гроші.

Завдання

1. Двох цуценят і папуг можна обміняти на чотирьох кошенят. Одне кошеня змінюється на 50 рибок, а одне щеня — на двох папуг. Скільки рибок треба віддати, щоб одержати цуценя?

2. Одну сокиру можна обміняти на дві цибулі, а одну цибулю на чотири глиняні горщики. За два глиняні горщики треба віддати п'ять пучків лікувальної трави. Скільки пучків трави треба зібрати, щоб одержати сокиру?

3. Марусі мав 4 монети по 10 р., 4 монети по 5 р. та одна 50-рублева купюра. У кіоску продавалися шоколадки. Шоколадка "Оленка" коштувала 30 р., шоколадка "Маринка" - 40 р. та шоколадка «Полінка» - 50 гр. Які набори шоколадок могла купити Маруся?

4. У трьох скриньках лежали золоті монети. У першій на 20 більше, ніж у другій, а у другій на 10 більше, ніж у третій. Як перерозподілити монети, щоб у всіх скриньках було однакове число монет?

5. Три комп'ютери коштують 65 тис. нар. Найдорожчий коштує в 2 рази дорожче за найдешевший, а найдешевший на 5 тис. дешевше за середній. Скільки коштує кожен комп'ютер?

6. У скарбничці монети по 5 та 10 грн. Десятирублевих монет понад половина. Чверть десятирублевих монет випущено 2010 року. 5. Якою може бути максимальна сума грошей у скарбничці?

7. Миті потрібно купити п'ять олівців та дві ручки. Набір з однієї ручки та трьох олівців коштує 40 р., з двох ручок та двох олівців - 60 р. У Миті є 100 грн. Як йому розпорядитись своїми грошима?

8. Подарунковий набір коштує 500 грн. у найближчому магазині та 440 р. в магазині, добиратися до якого треба маршрутным таксі. Якою має бути максимальна ціна квитка на таксі, щоб було сенс з'їздити за дешевшим набором і повернутися? Ціна має бути виражена в рублях (без копійок).

9. Ілля любить груші та яблука, але яблука в 2 рази більше груш. Яблуко коштує 9 р., а груша - 4р. Ілля має 20 р. Скільки фруктів йому потрібно купити, щоб отримати якнайбільше задоволення?

Питання до іспиту

1. Предмет та функції економічної теорії.
2. Методи економічного аналізу.
3. Основні напрямки сучасної економічної думки.
4. Роль матеріального виробництва в розвитку суспільства.
5. Фактори виробництва та способи їх поєднання.
6. Крива виробничих можливостей.

7. Продукт праці. Суспільна форма праці.
8. Необхідний і додатковий продукт.
9. Ефективність виробництва та її показники.
10. Сутність відносин власності.
11. Характеристика історичних типів, видів і форм власності.
12. Розвиток власності в Україні.
13. Економічні системи та їх протиріччя.
14. Формацийний та стадіальний підходи до періодизації суспільства. Стратифікація суспільства.
15. Ринкова економіка як система.
16. Переваги та недоліки ринкової системи.
17. Характеристика адміністративно-командної економіки.
18. Змішана економіка та її особливості.
19. Поєднання ринкового та державного регулювання.
20. Натуральне господарство та його характеристика
21. Товарне виробництво і його характеристика.
22. Робоча сила як елемент ринкової економіки.
23. Товар та його властивості. Абстрактна і конкретна праця.
24. Теорії вартості товару (трудова, попиту та пропозиції, граничної корисності та ін.)
25. Походження та сутність грошей.
26. Функції грошей.
27. Еволюція грошей. Сучасні грошові системи.
28. Закон вартості та його функції в ринковій економіці.
29. Закон грошового обігу. Інфляція.
30. Ринок і історичні етапи його розвитку.
31. Конкуренція як основа ринкового механізму господарювання.
32. Види конкуренції.
33. Досконала конкуренція, її характерні риси.
34. Ринкова інфраструктура та її роль у розвитку економіки.
35. Закон попиту. Крива попиту. Фактори, що впливають на попит та величину попиту.
36. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Фактори, що впливають на пропозицію та величину пропозиції.
37. Еластичність попиту та пропозиції та її види.
38. Земля – основний фактор виробництва.
39. Рентні відносини. Земельна рента.
40. Підприємництво як вид економічної діяльності.
41. Стратегія і тактика підприємництва. Менеджмент. Маркетинг.
42. Розвиток підприємницької діяльності в Україні.
43. Місце та роль підприємництва в розвитку економіки.
44. Сутність та види підприємства.
45. Витрати виробництва. Сутність собівартості.
46. Типи ринкових структур в умовах недосконалої конкуренції.
47. Сутність монополій, їх форми, види.
48. Олігополія: риси, типи, методи ціноутворення.
49. Особливості сучасної монополізації господарства та їх соціально-економічні наслідки.
50. Антимонопольна практика та антимонопольне законодавство.
51. Макроекономіка: об'єкт дослідження, основні проблеми, зв'язок з мікроекономікою.
52. Загальні та кінцеві результати функціонування національної економіки.
53. Національний дохід: виробництво, розподіл, перерозподіл та споживання.
54. Сукупний попит та пропозиція та їх фактори.
55. Рівноважний рівень реального ВВП і рівноважний рівень цін.
56. Сутність суспільного відтворення.

57. Типи та фактори економічного зростання.
58. Інвестиції та їх основні форми. Заощадження та інвестиції.
59. Економічні цикли: причини та основні фази циклів.
60. Економічні кризи. Особливості макроекономічної нестабільності в Україні.
61. Теорія довгих хвиль М. Кондратьєва.
62. Концепції зайнятості в економіці.
63. Ринок праці та безробіття. Особливості формування ринку праці в Україні.
64. Ринок грошей. Попит на гроші та його елементи. Пропозиція грошей.
65. Кредит і його форми. Кредитна система України.
66. Банківська система. Національний банк, його функції і інструменти регулювання грошового обігу.
67. Ринок цінних паперів.
68. Фондова біржа та механізм її діяльності.
69. Макрорегулювання грошово-кредитної системи.
70. Інфляція: сутність, причини, основні види.
71. Соціально-економічні наслідки інфляції.
72. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.
73. Товарна біржа, механізм її роботи.
74. Сутність та функції фінансів. Структура фінансової системи.
75. Державний бюджет та його місце в фінансовій системі.
76. Бюджетний дефіцит та способи його мінімізації.
77. Державний борг.
78. Державне регулювання: можливості та межі. Кейнсіанська та неокласична моделі державного регулювання економіки.
79. Основні напрямки державного регулювання.
80. Економічні функції уряду. Макромаркетинг.
81. Доходи населення, їх види та джерела формування.
82. Рівень життя та бідність.
83. Державне регулювання розподілу доходів. Система соціального захисту.
84. Етапи становлення та розвитку світового господарства.
85. Форми міжнародних економічних відносин.
86. Міжнародна торгівля та її роль в економічному розвитку.
87. Міжнародна міграція капіталу та її форми.
88. Міжнародна міграція робочої сили, її особливості, форми, масштаби.
89. Валютні ринки. Конвертація валюти та її форми.
90. Міжнародна валютна система. Міжнародний валютний фонд та його функції.

Критерії оцінювання успішності навчання студентів.

Оцінювання якості знань здобувачів здійснюється шляхом поточного, модульного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачем тощо.

Форми участі здобувачів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю: усна відповідь; доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ; участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття; розв'язання задач, розрахунки показників, побудова графіків на основі статистичних даних; письмові завдання (тестові, контрольні роботи, есе тощо); самостійне опрацювання тем; систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань; підготовка тез доповіді на науково-практичну (міжнародну) конференцію.

Критеріями оцінювання є:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу, культура мови; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової і вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладання матеріалу, використання літературних джерел, законодавчих актів, прикладів та фактичного матеріалу тощо; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальна оцінка знань здобувача під час навчальних занять за кожну тему (опитування, тестування, розв'язання задач, розрахунків показників, побудова графіків на основі статистичних даних), виконанні завдань для самостійної роботи, підготовці есе – 4 бали.

Максимальна оцінка здобувача за підготовку тез доповіді та участь у студентській науково-практичній конференції – 10 балів.

До модульних контрольних робіт (МКР) допускаються всі здобувачі незалежно від результатів поточного контролю.

Дві МКР передбачено за результатами вивчення тем модуля 1 і модуля 2. Для проведення модульного контролю розроблено модульні контрольні завдання. Варіанти завдань для модульного контролю є рівнозначні за трудомісткістю. За виконання завдань модульного контролю здобувач отримує контрольну модульну оцінку, максимальна кількість балів якої складає 5.

Здобувач, який не з'явився на модульний контроль (незалежно від причини), має право один раз повторно пройти модульний контроль у визначені викладачем терміни під час поточних консультацій.

Проведення підсумкового контролю успішності навчання здійснюється у формі комбінованого іспиту, за який здобувач може отримати максимум 40 балів.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного і модульного контролю (максимум 60 балів) та результатів комбінованого іспиту (максимум 40 балів).

У випадку отримання менше 60 балів за результатами загального підсумкового контролю, здобувач обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академічної заборгованості.

Кількість балів	Рівень засвоєння знань та сформованості вмінь
90-100	Здобувач вищої освіти вміє цілком самостійно засвоїти економічну інформацію з різних джерел, логічно та творчо викласти її, застосовуючи економічну термінологію; ґрунтовно висловлюватися та дискутувати на економічні теми, запропоновувати проблемне питання або задачу для розгляду та вирішити їх; застосовувати набуті знання для вирішення життєвих ситуацій.
74-89	Здобувач вищої освіти може самостійно, логічно висвітлити окреме питання в межах курсу; зіставляти, систематизувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, складати структурно-логічні схеми, таблиці, графіки; розв'язувати економічні задачі середнього рівня складності, користуватися самостійно додатковими джерелами економічної інформації, формулювати та аргументувати власну точку зору.
60-73	Здобувач вищої освіти може самостійно відтворити певну частину навчального матеріалу теми, здатний відтворити визначення економічних понять та економічних законів відповідно до тексту підручника або пояснити їх на прикладах, за допомогою зовнішніх

	джерел може вирішити прості економічні задачі, вміє користуватися під час відповіді графіками, схемами, таблицями та ін.
35-59	Здобувач вищої освіти може усно відтворити окремі частини економічних процесів (відповідь з простих речень, правильне застосування економічних термінів).
0-34	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на елементарному рівні засвоєння, розпізнає одне з кількох запропонованих явищ, понять побутового рівня, відтворює деякі факти економічного змісту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. Горлач М. І., Соколов М. О., Кримов М. І., Лисенко С. Ф. та ін. Економічна теорія: Підручник для вищої школи / За загальною редакцією проф. Соколова М. О., Кримова М. І. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 532 с.
2. Економічна теорія: підручник / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, Т. А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. – Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2017. – 608 с.
3. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 9-те вид., доповн. – К.: Знання, 2014. – 710 с.
4. Основи економічної теорії: навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти неекономічних спеціальностей / за ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – 260 с.
5. Основи економічної теорії: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / ред.: П. В. Круш, В. І. Депутат, С. О. Тульчинська. – 3-є вид., стереотипне. – К.: Каравела, 2018. – 448 с.

ДОПОМІЖНА

1. Економічна теорія: навч. посіб. / [В. Б. Захожай, А. І. Козлова, О. А. Діденко та ін.] : під кер. та наук. ред. В. Б. Захожая. – К.: ДП «Вид. дим. «Персонал», 2016. – 520 с.
2. Кокарев І. В. Основи економічної теорії : курс лекцій / І. В. Кокарев. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 220 с.
3. Савченко А. Г. Макроекономіка : підручник / А. Г. Савченко, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – 2-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2007. – 441 с.
4. Скорик Г. І., Швецова М. Б., Стецюк П. І. Вступ до макро- і мікроекономіки: Навчальний посібник / Г. І. Скорик, М. Б. Швецова, П. І. Стецюк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 164 с.
5. Уразов А. У. Основи економічної теорії [текст]: навч. посіб./ А.У. Уразов, І. В. Саух, О. І. Вікарчук. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 312с.

ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. Режим доступу: <http://www.imf.org>
5. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

6. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
8. Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
9. Офіційний сайт Ради підприємців України при КМУ . Режим доступу: <http://www.radakmu.org.ua>
10. Офіційний сайт Світового банку. Режим доступу: <http://www.worldbank.org>

Навчальне видання

Рядинська Ірина Анатоліївна

Основи економічної теорії

Методичні рекомендації для студентів факультету початкового навчання
щодо викладання економіки школярам молодшого шкільного віку
(електронний варіант)

Відповідальний за випуск: Зеленько О.О.

Комп'ютерна верстка: Рядинська І.А.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори